

บทที่ 4

แนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินภายหลังศาลพิพากษา

ความสำคัญของการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศตามคำพิพากษาคืออัตราใดอัตราหนึ่งนั้น มีหลักอยู่ที่ว่าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่ควรจะต้องเสียเปรียบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงิน อันเนื่องมาจากการชลอการชำระหนี้ของลูกหนี้ ซึ่งไม่ว่าจะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันใดวันหนึ่งมากำหนดจำนวนหนี้ตามคำพิพากษา ก็ยังไม่อาจให้ความเป็นธรรมแก่เจ้าหนี้ได้เสมอไป เพราะถ้าใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันพิพากษา เจ้าหนี้อาจเสียเปรียบถ้าค่าของเงินตราต่างประเทศที่กำหนดจำนวนหนี้ตามคำพิพากษานั้นลดลง ระหว่างวันพิพากษาและวันพิพากษา ในทางตรงกันข้ามหากค่าของเงินตราต่างประเทศเพิ่มขึ้น ลูกหนี้ก็ย่อมได้เปรียบถ้าใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันพิพากษา

ดังนั้น ในส่วนนี้ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินภายหลังจากที่ศาลได้มีคำพิพากษา โดยศึกษาจากอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยหนี้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ และบทบัญญัติเกี่ยวกับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนในคดีละเมิด

1. พิจารณาจากอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยหนี้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ

อนุสัญญายุโรปว่าด้วยหนี้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ (European Convention on Foreign Money Liabilities)^{*} ทำขึ้นเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 1967 ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญา ประกอบด้วย ประเทศอังกฤษ, ฝรั่งเศส, เยอรมัน, ออสเตรีย และลักเซมเบิร์ก (Luxembourg)

โดยในส่วนนี้ แยกพิจารณาเป็น

^{*} อนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยหนี้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศนี้ไม่ได้มีผลบังคับใช้ เนื่องจากรัฐสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ต้องการและไม่สนใจที่จะนำอนุสัญญาดังกล่าวมาใช้บังคับเป็นกฎหมายภายใน : F.A.Mann, *The Legal Aspect of Money*, Ibid, P. 351.

ก. หน้าที่ของรัฐสมาชิก

อนุสัญญาจะกำหนดรูปแบบของข้อกำหนดเกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศไว้ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกันในระหว่างรัฐสมาชิกด้วยกัน โดยกำหนดให้รัฐสมาชิกต้องทำให้ข้อกำหนดเกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศดังกล่าว มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายในรัฐสมาชิก ทั้งนี้ภายใน 12 เดือน นับจากวันที่อนุสัญญามีผลบังคับ หรือเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา (ข้อ 1 มาตรา 1 ของอนุสัญญา)

ข. ขอบเขตของอนุสัญญา

1. ข้อกำหนดในอนุสัญญานี้ ใช้บังคับกับหนี้เงินทุกชนิด (ข้อ 1 มาตรา 2 ของอนุสัญญา)
2. ข้อกำหนดในอนุสัญญานี้ จะไม่ลดล้างบทบัญญัติของรัฐสมาชิกในส่วนที่เกี่ยวกับการควบคุมแลกเปลี่ยนเงิน และการควบคุมการชำระหนี้เงินตราต่างประเทศ (ข้อ 4 ของอนุสัญญา)

ค. รูปแบบของข้อกำหนดเกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศ

บทบัญญัติของอนุสัญญาที่เป็นรูปแบบของข้อกำหนดเกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศ อันรัฐสมาชิกต้องถูกผูกพันที่จะนำมาบัญญัติเป็นกฎหมายภายในมีดังนี้

ข้อ 1. มาตรา 1 หนี้เงินสกุลใดที่ไม่ใช่สกุลเงินของประเทศที่มีการชำระหนี้ อาจชำระเป็นสกุลเงินของประเทศอันเป็นถิ่นที่กำหนดให้ชำระหนี้ได้ เว้นเสียแต่ว่าคู่กรณีได้แสดงเจตนาหมายไว้เป็นอย่างอื่น หรือมีหลักปฏิบัติที่ใช้กันทั่วไปเป็นอย่างอื่น

มาตรา 2 ในกรณีการชำระหนี้ ลูกหนี้จะต้องไม่เลือกวิธีการชำระเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง ถ้ารู้หรือควรจะรู้ว่าการชำระหนี้เป็นเงินในสกุลของถิ่นที่ชำระหนี้จะมีผลทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ

ข้อ 2 หนี้ที่กำหนดให้ชำระเป็นเงินตราต่างประเทศที่ลูกหนี้ไม่สามารถจัดหาชำระได้ เจ้าหนี้อาจร้องขอให้ลูกหนี้ชำระเป็นเงินตราท้องถิ่นได้

ข้อ 3 ในกรณีตามข้อ 1 และ 2 ที่กล่าวมาข้างต้น ให้ลูกหนี้ชำระหนี้เป็นเงินตราท้องถิ่น โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันที่ชำระหนี้

ข้อ 4 มาตรา 1 ถ้าลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ในวันที่ถึงกำหนดชำระ และหลังจากนั้น ค่าของเงินในสกุลนั้น ๆ ลดลงเมื่อแลกเปลี่ยนเงินท้องถิ่นจึงได้จำนวนน้อยลง เป็นผลให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ลูกหนี้จะต้องจ่ายส่วนเพิ่มแก่เจ้าหนี้ในส่วนของเจ้าหนี้จะต้องเสียไป อันเนื่องมาจากการลดค่าลงของเงินในสกุลนั้น ๆ โดยคำนวณจากความแตกต่างของค่าของเงินระหว่างวันถึงกำหนดชำระหนี้ กับวันชำระหนี้จริง

มาตรา 2 อย่างไรก็ตาม ลูกหนี้ไม่ต้องชำระส่วนที่เจ้าหนี้เสียเปรียบตามข้อ 4 มาตรา 1 นี้ ถ้าการชลอการชำระหนี้เป็นความผิดของเจ้าหนี้เอง หรือเป็นเหตุสุดวิสัย หรือว่าเจ้าหนี้ไม่ได้อยู่ในฐานะเสียเปรียบ หรือเสียหายใด ๆ ทั้งนี้ลูกหนี้ต้องเป็นฝ่ายนำสืบ

มาตรา 3 ข้อกำหนดตามข้อ 4 มาตรา 1 ไม่จำกัดสิทธิอื่น ซึ่งเจ้าหนี้อาจเรียกร้องจากลูกหนี้ได้

ข้อ 5 ในกรณีของการฟ้องร้องหนี้สินที่กำหนดค่าไว้เป็นเงินสกุลต่างประเทศนั้น เจ้าหนี้ อาจเลือกนำข้อเรียกร้องขึ้นสู่การพิจารณาตัดสินของศาลให้ลูกหนี้จ่ายเป็นเงินสกุลท้องถิ่นได้ โดยใช้ อัตราแลกเปลี่ยนเงินของวันที่ชำระจริง

ข้อ 6 ให้นำความในข้อ 4 มาใช้บังคับกับ 5 ถ้าค่าของเงินสกุลต่างประเทศที่เป็นหนี้อยู่ลดลง

ข้อ 7 มาตรา 1 ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้เจ้าหนี้เรียกเก็บหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศสกุลใดสกุลหนึ่ง หรือเป็นเงินตราท้องถิ่นที่มีค่าเท่ากัน และถ้าค่าของเงินตราต่างประเทศดังกล่าวลดลง ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบต่อความแตกต่างของอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ของวันที่ศาลพิพากษา กับวันที่ชำระหนี้จริง

มาตรา 2 ให้นำข้อกำหนดในมาตรา 2 และ 3 ของข้อ 4 มาใช้บังคับโดยอนุโลม¹

¹ โกลด์ ไสภาคย์วิจิตร, “ผลกระทบของอัตราแลกเปลี่ยนเงินต่างประเทศต่อการชำระหนี้ตามคำพิพากษา, ” วารสารกฎหมาย, หน้า 113-114.

จากรูปแบบของข้อกำหนดเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เมื่อมีข้อเรียกร้องเกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ศาลจะต้องพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เงินตราต่างประเทศ โดยการแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราท้องถิ่นตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่ชำระหนี้ และหากค่าของเงินตราต่างประเทศดังกล่าวลดลงจากวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระ ซึ่งมีผลให้เจ้าหนี้แลกเปลี่ยนเป็นเงินตราท้องถิ่นได้น้อยลง ลูกหนี้จะต้องชำระค่าเสียหายที่เกิดจากการลดลงของค่าเงินตราต่างประเทศดังกล่าว กล่าวคือ ลูกหนี้จะต้องชำระส่วนต่างระหว่างค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่หนี้ถึงกำหนดชำระ กับค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่ชำระหนี้จริง เว้นแต่ความเสียหายดังกล่าวเกิดจากเหตุสุดวิสัย หรือความผิดของเจ้าหนี้ หรือเจ้าหนี้ไม่ได้รับความเสียหาย ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับความเป็นธรรม และได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

ในกรณีนี้ หากนำข้อกำหนดเกี่ยวกับหนี้เงินตราต่างประเทศที่ปรากฏอยู่ในอนุสัญญาดังกล่าวมาบัญญัติไว้เป็นกฎหมายภายในของไทย ศาลไทยจะพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศ แต่เพื่อความสะดวกในการบังคับคดีศาลจะกำหนดให้แลกเปลี่ยนหนี้เงินตราต่างประเทศดังกล่าว เป็นเงินตราไทย ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินโดยเฉลี่ยของธนาคารพาณิชย์ในวันที่ศาลมีคำพิพากษา ทั้งนี้ตามนัยมาตรา 196 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศในวันที่จำเลยได้ชำระหนี้จริงแก่โจทก์ได้ลดลงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศในวันที่ศาลมีคำพิพากษา จำเลยต้องชดใช้ความเสียหายจากการลดลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินดังกล่าวแก่โจทก์ด้วย ในทางตรงกันข้ามหากอัตราแลกเปลี่ยนเงินในวันที่จำเลยชำระหนี้จริงแก่โจทก์ได้เพิ่มขึ้น จำเลยก็ไม่อาจใช้ประโยชน์จากการเพิ่มขึ้นในค่าของเงินตราต่างประเทศดังกล่าวได้ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า โจทก์ไม่มีมูลหนี้ที่จะต้องชำระให้แก่จำเลย

2. พิจารณาจากบทบัญญัติเกี่ยวกับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำละเมิด

ตามที่ได้อ้างมาในข้างต้นว่า เจตนารมณ์ของการชดใช้ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ ก็เพื่อให้ผู้ที่เสียหายจากการไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ของอีกฝ่ายหนึ่งได้รับชดใช้ในจำนวนเท่ากับหรือใกล้เคียงกับประโยชน์ที่จะได้รับถ้าได้มีการชำระหนี้กันโดยสมบูรณ์*

* ค่าเสียหายที่เจ้าหนี้จะได้รับนั้น นอกจากจะบรรเทาความเสียหายที่เจ้าหนี้ได้เสียไปแล้ว ยังรวมถึงผลประโยชน์กำไร ซึ่งเจ้าหนี้ควรจะได้รับ หากลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้ : เทพวิจฺร.พระยา, ถ้อยอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 หน้า 808.

ซึ่งจากขอบเขตของค่าเสียหายที่บัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 ศาลไม่อาจใช้ดุลยพินิจในการกำหนดค่าเสียหายได้ เว้นแต่โจทก์จะนำสืบให้ศาลเห็นถึงจำนวนความเสียหายดังกล่าว ว่าเสียหายไปจริงจำนวนเท่าใด เพียงใด และเมื่อศาลรับฟังข้อเท็จจริงดังกล่าวแล้ว ศาลจึงจะกำหนดจำนวนค่าเสียหายโดยอาศัยข้อเท็จจริงแห่งความเสียหายดังกล่าวเป็นสำคัญ และแม้ในทางปฏิบัติศาลจะอาศัยบทบัญญัติในมาตรา 222 นี้ กำหนดจำนวนค่าเสียหายจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดี โดยใช้วิธีของวิญญูชน มาพิจารณาด้วยก็ตาม ก็ไม่อาจทำให้โจทก์ได้รับการเยียวยาอย่างแท้จริง โดยเฉพาะความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินภายหลังจากที่ศาลกำหนดจำนวนหนี้ตามคำพิพากษา กล่าวคือ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอาจได้รับความเสียหาย ในกรณีที่ค่าของเงินตราต่างประเทศในวันที่ถูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ชำระหนี้จริง ๆ แก่เจ้าหนี้ได้ลดลงจากค่าของเงินตราต่างประเทศที่ใช้กำหนดจำนวนหนี้ตามพิพากษา

ดังนั้นเมื่อความเสียหายดังกล่าว เป็นความเสียหายในอนาคตที่โจทก์ตามคำพิพากษาอาจได้รับ และยังไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ ** เพียงแต่คาดว่าจะเสียหาย หรือมีเงื่อนไขบังคับอันไม่แน่ว่าจะเป็นไปได้หรือไม่ ความเสียหายเช่นนี้ โจทก์ไม่อาจได้รับค่าเสียหายเพื่อทดแทนโดยอาศัยบทบัญญัติในมาตรา 222 ได้

และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับจุดมุ่งหมายของการชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดแล้ว พบว่าเป็นการบรรเทาความเสียหายที่ผู้ถูกทำละเมิดได้รับ เพื่อให้กลับสู่ฐานะเดิม เหมือนไม่มีการละเมิดเกิดขึ้น ซึ่งถ้าไม่มีทางอื่น ก็ให้ชดเชยกันเป็นเงิน แม้แต่ความเสียหายทางจิตใจที่ไม่อาจคำนวณเป็นตัวเงินได้ ก็อาจต้องบังคับให้ชดเชยกันเป็นตัวเงิน² และแม้จะเป็นความเสียหายในอนาคตก็ตาม ศาลก็มีอำนาจกำหนดให้ได้ตามควรแห่งพฤติการณ์ และความร้ายแรงแห่งละเมิด ทั้งนี้เพื่อให้ชดเชยอย่างใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุดเช่นเดียวกันค่าเสียหายจากการไม่ชำระหนี้ เมื่อเสียหายไปเท่าใด ก็ให้ชดเชยกันเท่านั้น แต่ต้องไม่เกินจำนวนที่จะได้รับถ้าได้มีการชำระหนี้กันโดยสมบูรณ์ จากหลักแห่งเจตนารมณ์ของการชดเชยค่าเสียหายจากการไม่ชำระหนี้ และค่าสินไหม

* คำพิพากษาฎีกาที่ 258/2486, 1015/2487 และ 1999/2497

** ความเสียหายนั้น แม้จะเป็นความเสียหายในอนาคต ถ้าเป็นความเสียหายที่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นแล้ว ก็เรียกค่าเสียหายได้ เช่นค่าเช่า ในกรณีที่ยังไม่ยอมย้ายออกจากบ้านที่พิพาท และส่งมอบบ้านดังกล่าวคืนเจ้าของ กรณีเช่นนี้แม้เป็นความเสียหายในอนาคตก็ย่อมเรียกได้

² วารี นาสกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด จัดการงานนอกสั่ง สภามิควรได้ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2505) : 14-15.

ทดแทนจากการกระทำละเมิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีลักษณะใกล้เคียงกัน กล่าวคือ เป็นการชดใช้ค่าเสียหายให้ได้ใกล้เคียงกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงมากที่สุด ซึ่งในเรื่องการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่เกิดขึ้นในอนาคต สำหรับการกระทำละเมิด มีคำพิพากษาที่น่าสนใจดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1182/2526 ที่ศาลกล่าวว่า โจทก์จำเป็นที่จะต้องได้รับการผ่าตัดมือและเท้าอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้สามารถใช้งานได้เป็นปกติ แต่โจทก์กะประมาณค่าใช้จ่ายในการผ่าตัดขาโดยปราศจากพยานสนับสนุน เป็นการพันวิสัยที่ศาลจะหยั่งรู้ได้แน่นอนว่าความเสียหายมีเพียงใด ศาลจึงมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายในส่วนนี้ และสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาภายในกำหนดเวลาใดเวลาหนึ่งได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 วรรค 2

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3757/2537 ที่ศาลกล่าวว่า คาร์กษาพยาบาลในอนาคตนับว่าเป็นค่าเสียหายโดยตรง ศาลคิดค่าเสียหายดังกล่าวให้ได้ แต่ถ้าเป็นการพันวิสัยที่จะหยั่งรู้ได้แน่นอนว่าอาการป่วยจะมีอาการแทรกซ้อน ทำให้โจทก์ต้องผ่าตัดหรือไม่ และต้องเสียค่าใช้จ่ายเพียงใด ศาลจึงกำหนดให้โจทก์เรียกค่าเสียหายได้ตามที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 6,000 บาท ตามคำขอของโจทก์ โดยสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาภายในกำหนดเวลา 2 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 วรรค 2

เมื่อนำคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1182/2526 และ 3753/2537 ดังกล่าว มาเทียบเคียงกับข้อเท็จจริงในเรื่องความเสียหายที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของค่าเงินตราต่างประเทศภายหลังจากที่ศาลได้พิพากษากำหนดจำนวนหนี้ที่จำเลยต้องชำระแก่โจทก์แล้ว นับได้ว่าเป็นความเสียหายในอนาคตที่ไม่แน่นอนว่าจะมีเพียงใด ซึ่งความเสียหายจากการลดลงของค่าเงินตราต่างประเทศดังกล่าวจำเลยควรจะได้รับผิดชดใช้ให้แก่โจทก์ เพราะหากจำเลยได้ปฏิบัติการชำระหนี้แก่โจทก์โดยสมบูรณ์แล้ว ความเสียหายดังกล่าวนี้ย่อมไม่ปรากฏ อีกทั้งโจทก์ก็ไม่ควรจะได้รับ ความเสียหายอันเนื่องจากการชดเชยการชำระหนี้ของจำเลย ดังนั้นเมื่อโจทก์ได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการลดลงของค่าเงินตราต่างประเทศที่ใช้กำหนดจำนวนหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว จำเลยก็ควรจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการลดลงของค่าเงินดังกล่าว และหากการเรียกค่าเสียหายการไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ มีบทบัญญัติในทำนองเดียวกันกับเรื่องการเรียกค่าเสียหายจากการกระทำละเมิด ตามมาตรา 444 วรรค 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แล้ว และโจทก์ได้ขอให้จำเลยชำระค่าเสียหายดังกล่าวมาในคำขอท้ายฟ้องด้วยแล้ว ศาลก็อาจสงวนไว้ซึ่งสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับค่าเสียหายได้ภายใน 2 ปี